

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента
Коваленка Артема Володимировича
на дисертацію Андруха Віталія Васильовича

«Оскарження у досудовому кримінальному провадженні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за
спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Одними із ключових завдань кримінального судочинства, відповідно до ст. 2 КПК України, є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, запобігання необґрунтованому процесуальному примусу та забезпечення застосування належної правової процедури до всіх, хто бере участь у кримінальному провадженні. За загальним правилом якість виконання указаних завдань оцінюється вже під час судового розгляду. Водночас порушення й неточності, які допускаються уповноваженими особами під час досудового розслідування, можуть істотно вплинути на загальні результати кримінального провадження, і тому часто потребують негайного реагування. Відтак кримінальним процесуальним законодавством України передбачено низку процедур, спрямованих на перевірку правильності, законності й обґрунтованості окремих рішень, дій чи бездіяльності уповноважених осіб уже на стадії досудового розслідування.

Водночас запровадження євро-атлантичного вектору розвитку держави, регулярне оновлення кримінального процесуального законодавства, новели правозастосовної практики вимагають безперервної уваги науковців до проблем інституту оскарження у досудовому кримінальному провадженні. В цьому контексті дисертаційна робота Віталія Васильовича Андруха є надзвичайно актуальною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Рецензоване дисертаційне дослідження проведено на виконання плану наукових досліджень кафедри кримінального процесу та криміналістики, у відповідності до тематики науково-дослідної роботи Донецького державного

університету внутрішніх справ протягом 2020-2024 років «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування права та правоохоронної системи в контексті євроінтеграційного вибору України» (№0120U105582), згідно з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942), Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року № 476), Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (затвердженого наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ 24 жовтня 2018 року (протокол № 2), змінено 24 лютого 2022 року (протокол № 9).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що рецензована дисертаційна робота є одним із перших у доктрині кримінального процесу комплексним науковим дослідженням оскарження у досудовому кримінальному провадженні. Зокрема, дисертант *уперше* сформулював дефініцію поняття оскарження у досудовому кримінальному провадженні; визначив функції забезпечення процесуальних прав, свобод і законних інтересів та захисту матеріальних прав, свобод і законних інтересів оскарження у досудовому кримінальному провадженні; розкрив сутність та критерії ефективності оскарження у досудовому кримінальному провадженні; а також запропонував напрями підвищення ефективності цього інституту кримінального процесу. В рецензованій роботі *удосконалено* наукові погляди щодо неможливості оскарження дій сторони обвинувачення у досудовому кримінальному провадженні; доктринальні положення стосовно недосконалості правового регулювання оскарження повідомлення про підозру у досудовому кримінальному провадженні; теоретичні положення щодо

неможливості оскарження недотримання розумних строків слідчим суддею. Окрім того, *дістали подальшого розвитку* уявлення щодо дефектності правової регламентації оскарження бездіяльності сторони обвинувачення у досудовому кримінальному провадженні; та доктринальні положення щодо розширення меж оскарження щодо окремих рішень сторони обвинувачення.

Окрім того, вважаємо за доцільне додатково вказати на деякі сформульовані дисертантом положення, які заслуговують окремого схвалення.

1. Вірними, на думку рецензента, є висновки дисертанта щодо розгляду матеріально-правових та кримінальних процесуальних підстав для оскарження повідомлення про підозру у досудовому кримінальному провадженні через призму істотності / неістотності порушень вимог кримінального процесуального закону (стор. 86-90 дисертації), що дозволить ефективно розмежувати предмети провадження слідчого судді та суду першої інстанції, котрий уповноважений вирішувати кримінально-правовий спір по суті.

2. Вдалим є запропонований у роботі підхід до оцінки ефективності оскарження у досудовому кримінальному провадженні за критерієм можливості у найкоротший строк досягти мети щодо забезпечення процесуальних й захисту матеріальних прав, свобод і законних інтересів людини. Схвалення також заслуговують пропозиції В. В. Андруха щодо підвищення ефективності оскарження шляхом деформалізації нормативних вимог до скарг, удосконалення підстав, умов та порядку такого оскарження, розширення маж апеляційного оскарження щодо окремих рішень слідчих суддів тощо (підрозділи 3.1, 3.2.).

3. Безсумнівно цінним є авторський висновок про те, що перевірка прокурором законності та обґрунтованості рішень, дій та бездіяльності дізнавача, слідчого або нижчестоящего прокурора є «квазіоскарженням», котре за своєю правовою природою суттєво відрізняється інших форм оскарження, передбачених Главою 26 КПК України, а відтак, має бути виведеним із категорії «оскарження» та розглядатися виключно у межах

контрольно-наглядової функції прокуратури під час здійснення досудового розслідування (стор. 41, 188, 202 дисертації).

4. Варто також відзначити комплексний підхід автора до формулювання пропозицій щодо змін до кримінального процесуального законодавства: дисертант системно опрацював і оновив положення ст.ст. 241, 280, 303, 308, 309 КПК України, а також запропонував доповнити чинний кримінальний процесуальний кодекс новими статтями 309-1 та 310-1 (стор. 242-244).

5. Окрім того, дисертант опитав за методом анкетування декілька категорій стейкхолдерів дослідження (135 слідчих НП України, 68 прокурорів і 79 адвокатів) та роздільно подав результати, що дозволяє порівняти позиції різних суб'єктів щодо одних і тих самих теоретичних і практичних проблем оскарження у досудовому кримінальному провадженні (стор. 236-241). Зауважимо також, що результати проведеного опитування системно й повно використано для ілюстрації сформульованих автором висновків та пропозицій в основному тексті дисертації.

Практична значущість результатів полягає в тому, що вони можуть використовуватись *під час науково-дослідної роботи* – як підґрунтя для подальшої розробки проблем удосконалення нормативної регламентації оскарження у досудовому кримінальному провадженні; *у законотворчій діяльності* – у процесі удосконалення кримінальних процесуальних норм в частині правового регулювання оскарження у досудовому кримінальному провадженні; *в освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів, викладання навчальних дисциплін кримінальної процесуальної спрямованості; *у правозастосовній діяльності* – при оптимізації практичної діяльності щодо оскарження у досудовому кримінальному провадженні.

Акти впровадження результатів дисертаційного дослідження у науково-дослідну діяльність та освітній процес містяться в роботі у вигляді додатків (стор. 245-248).

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння методологією наукової діяльності. Метою рецензованого дослідження було

визначено отримання нових наукових результатів щодо загальної характеристики та ефективності оскарження у досудовому кримінальному провадженні, оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів досудового кримінального провадження. На виконання цієї мети дисертант поставив та успішно виконав низку завдань, серед яких: сформулювати поняття оскарження у досудовому кримінальному провадженні; визначити функціональне призначення оскарження у досудовому кримінальному провадженні; з'ясувати межі оскарження у досудовому кримінальному провадженні; охарактеризувати оскарження дій чи бездіяльності сторони обвинувачення у досудовому кримінальному провадженні; охарактеризувати оскарження рішень сторони обвинувачення у досудовому кримінальному провадженні; охарактеризувати оскарження рішень слідчого судді у досудовому кримінальному провадженні; сформулювати поняття ефективності оскарження у досудовому кримінальному провадженні; виокремити напрями підвищення ефективності оскарження у досудовому кримінальному провадженні; визначити пропозиції щодо удосконалення змісту кримінальних процесуальних норм у частині правової регламентації оскарження у досудовому кримінальному провадженні.

З урахуванням цього дисертантом було вірно визначено *об'єкт* (правовідносини, що виникають, змінюються і припиняються під час оскарження у досудовому кримінальному провадженні) та *предмет* (оскарження у досудовому кримінальному провадженні) наукового дослідження.

На виконання мети й завдань дослідження здобувач успішно застосував низку загальнонаукових й спеціально-наукових *методів* пізнання: *формально-логічний* та *системно-структурний* для формулювання понять «оскарження у досудовому кримінальному провадженні» та «ефективність оскарження у досудовому кримінальному провадженні» (підрозділи 1.1, 3.1); *структурно-функціональний* – для з'ясування меж оскарження у досудовому кримінальному провадженні та розкриття його функціонального призначення

(підрозділи 1.2-1.3); *порівняльно-правовий* – під час аналізу положень міжнародно-правових актів та національного законодавства, практики ЄСПЛ (підрозділи 2.1-2.3); *прогностичний* – для виокремлення напрямів підвищення ефективності оскарження у досудовому кримінальному провадженні (підрозділ 3.2); *соціологічний* та *статистичний* методи – для отримання та узагальнення думок практиків щодо теоретичних та практичних проблем оскарження у досудовому кримінальному провадженні.

У межах дослідження дисертантом опрацьовано належну нормативну, теоретичну та емпіричну бази дослідження.

Проведена здобувачем наукова робота сприяє **обґрунтованості та достовірності отриманих положень, висновків і рекомендацій**, а рівень виконання В. В. Андрухом поставленого наукового завдання та оволодіння методологією наукової діяльності є **високим**.

Результати аналізованого дослідження висвітлено у 12 наукових джерелах, серед яких 8 наукових статей, опублікованих у виданнях, що входять до Переліку наукових фахових видань України, 1 стаття – у науковому періодичному виданні, зареєстрованому в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus, а також 3 тези доповідей, висвітлених у межах круглого столу і науково-практичних конференцій. Перелік наукових праць здобувача й аналіз їх змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження достатньо повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях та пройшли апробацію на різних науково-практичних заходах.

Усі наукові публікації дисертанта, винесені на захист, підготовані ним одноосібно, в результаті їх опрацювання та детального дослідження тексту роботи **фактів порушення академічної доброчесності не виявлено**.

Дисертація оформлена відповідно до нормативних вимог і стандартів, які передбачені для такого різновиду досліджень. Робота виконана літературною державною мовою із дотриманням її наукового стилю, текст легко читається, думки автора викладено логічно й послідовно.

Позитивно та високо оцінюючи проведене дисертантом дослідження, вважаємо за необхідно звернути увагу на наявність окремих **дискусійних положень і зауважень**, які можуть бути предметом обговорення під час публічного захисту:

1. Надто узагальненим видається підхід дисертанта, за якого виокремлено лише дві функції оскарження у досудовому кримінальному провадженні: (1) забезпечення процесуальних прав, свобод і законних інтересів та (2) захист матеріальних прав, свобод і законних інтересів. На думку рецензента, функціонал аналізованого автором інституту кримінального процесу може бути розглянутий більш детально із виокремленням забезпечувальної, правореалізаційної, правозахисної, правовідновлювальної, каральної (санкційної), профілактичної та низки інших функцій.

2. Вразливою до критики видається пропозиція дисертанта регламентувати у ч. 1 ст. 303 КПК України можливість оскарження до слідчого судді рішення (постанови) слідчого, прокурора про визнання речовим доказом тимчасово вилученого майна (стор. 110-112, 207 рецензованої роботи). По-перше, чинний КПК України не містить жодної вимоги щодо винесення окремої постанови про визнання об'єктів речовими доказами (а також доказами-документами) у кримінальному провадженні; указані процесуальні документи складаються уповноваженими особами скоріше за колективною «звичкою» (така вимога була передбачена ст. ст. 79, 83 КПК України 1960 року). По-друге, подальша доля тимчасово вилученого майна й за поточних положень КПК України підлягає обов'язковому вирішенню в провадженні слідчого судді у порядку розгляду клопотання про накладення арешту на майно. Запропонована дисертантом форма оскарження фактично дублюватиме розгляд слідчим суддею питання про арешт майна та створить можливості для зловживання особами процесуальними правами шляхом подання необґрунтованих скарг на рішення про визнання майна речовим доказом. Водночас вважаємо, що означену дисертантом проблему «формального» розгляду та «автоматичного» задоволення слідчими суддями клопотань про

арешт майна неможливо вирішити штучним створенням альтернативної форми судового розгляду того самого питання.

3. Додаткової аргументації потребує й позиція дисертанта щодо запровадження попереднього судового контролю за здійсненням примусового освідування та встановлення можливості оскарження відповідного рішення слідчого судді в апеляційному порядку (стор. 115-117, 208 дис.). Так освідування зазвичай проводиться як невідкладна слідча (розшукова) дія, метою якої є виявлення й фіксація на тілі особи слідів кримінального правопорушення та/або тілесних ушкоджень, які через зволікання правоохоронців можуть бути знищені або зникнути внаслідок природніх процесів загоєння. Запровадження попереднього судового контролю може призвести до затягування із вирішенням питання про дозвіл на примусове освідування та унеможливити проведення такої процесуальної дії як невідкладної. У свою чергу вирішення питання про законність уже проведеного примусового освідування на думку рецензента є повноваженням суду першої інстанції, який за чинного законодавства має переважне право на офіційну оцінку доказів на предмет їх допустимості.

4. У рецензованій дисертації детально розглянуто правові підстави, форми, межі та юридичні наслідки розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора. Проте автор роботи, нажаль, оминув увагою надактуальну проблему відсутності правової регламентації процедури доказування (подання, дослідження, оцінки доказів) у таких провадженнях слідчого судді.

Водночас наголосимо, що усі висловлені зауваження носять дискусійний характер та суттєво не впливають на високу загальну оцінку дисертаційної роботи Віталія Васильовича Андруха.

Загальний висновок. Рецензована дисертаційна робота «**Оскарження у досудовому кримінальному провадженні**» є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень щодо характеристики та

ефективності оскарження у досудовому кримінальному провадженні, оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів досудового кримінального провадження, та мають істотне значення для галузі знань 08 Право, а також теорії й практики кримінального процесу.

За своїм змістом робота відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, пунктів 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами). Своєю чергою автор рецензованого дослідження – **Андрух Віталій Васильович** – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2
Донецького державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Артем КОВАЛЕНКО